

IQLIM O'ZGARISHI VA UNING QISHLOQ XO'JALIGIGA TA'SIRI

Mirzaaxmedov Zafar Anvar o'g'li

O'zbekiston fermer, dehqon xo'jaliklari

va tomorqa yer egalari kengashi yetakchi mutaxassisi

Mirzaaxmedova Nargiza Abdumumin qizi

Toshkent davlat Agrar universiteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Iqlim o'zgarishi - bu global iqlim tizimidagi uzoq muddatli o'zgarishlar bo'lib, ular asosan havo harorati, yog'ingarchilik miqdori, shamol tezligi va boshqa meteorologik omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu o'zgarishlar tabiiy va inson faoliyati natijasida yuzaga kelishi mumkin. So'nggi yillarda iqlim o'zgarishi dunyoning turli burchaklarida sezilarli darajada kuchaygan bo'lib, uning qishloq xo'jaligiga ta'siri global miqyosda tobora ortib bormoqda. Ushbu maqolada iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligiga ta'sirini tahlil qilish va bu masalalar bilan kurashish yo'llarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Iqlim o'zgarishi Qishloq xo'jaligi Suv ta'minoti Hosildorlik Suv resurslari Drought (qurg'oqchilik) Sug'orish tizimlari Ekstremal ob-havo hodisalari Tuproq unumdorligi

Iqlim o'zgarishining sabablari

Iqlim o'zgarishining asosiy sabablaridan biri – odamlarning iqtisodiy faoliyatidir. Ko'pchilik ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, sanoat inqilobi va undan keyingi davrda atmosferaga chiqarilgan karbon dioksid (CO_2), metan (CH_4) va azot oksidlari (N_2O) kabi issiqxona gazlari global haroratni oshirishga olib kelmoqda. Ushbu gazlar Yer atmosferasida issiqlikni saqlab qoladi, natijada "issiqxona effekti" kuchayadi va global iqlimning o'zgarishiga sabab bo'ladi. Bu jarayonning natijasida dunyoning ko'plab hududlarida haroratning ko'tarilishi, ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi va qishloq xo'jaligiga ta'sir qiluvchi boshqa omillar yuzaga kelmoqda.

Qishloq xo'jaligiga ta'siri

Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligi tizimiga turli yo'llar bilan ta'sir ko'rsatmoqda. Quyidagi omillarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining hosildorligiga ta'siri

Iqlimning o'zgarishi o'zgarib borayotgan harorat va yog'ingarchilikni keltirib chiqaradi, bu esa o'simliklar va hayvonlar uchun qo'shimcha stresslarga olib keladi. Masalan, yuqori harorat va past yog'ingarchilik sharoitida qishloq xo'jaligi ekinlari, xususan, bug'doy, makkajo'xori va g'alla mahsulotlari hosildorligi kamayadi. Bunday holat, ayniqsa, qurg'oqchilikka chidamli bo'lmagan hududlarda jiddiy muammolarga olib keladi. Ekstremal issiqlik o'simliklarning rivojlanishiga zarar etkazishi, tuproqning qurishiga sabab bo'lishi va shuning uchun hosilning kamayishiga olib kelishi mumkin.

2. Suvning yetishmovchiligi

Iqlim o'zgarishi va undan kelib chiqadigan qurg'oqchiliklar sug'orish uchun zarur bo'lgan suv resurslarining kamayishiga olib keladi. Suvning yetishmasligi esa ekinlar uchun zarur bo'lgan sharoitlarni yaratishda katta qiyinchiliklarga olib keladi. Masalan, o'rta Osiyo mintaqasida qurg'oqchilik va suv resurslarining kamayishi, asosan qishloq xo'jaligiga zarar etkazib, ko'plab dehqonchilik faoliyatini murakkablashtirmoqda.

3. Ekstremal ob-havo hodisalari

Iqlim o'zgarishi natijasida kuchli yomg'irlar, seldan chiqishlar, quruqshumlar, va kuchli shamollar kabi ekstremal ob-havo hodisalari ko'paymoqda. Ushbu hodisalar ekinlarni vayron qiladi, tuproq eroziyasi va boshqa tabiiy ofatlarga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, iqlim o'zgarishi tufayli sel, toshqin yoki ko'plab mintaqalarda kuchli qurg'oqchiliklar paydo bo'lib, bu yer yuzida oziq-ovqat ishlab chiqarishning kamayishiga olib keladi.

4. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi

Iqlimning o'zgarishi ekinlar va hayvonlar uchun yangi xavf-xatarlarni keltirib chiqaradi. O'zgaruvchan iqlim ekinlar va hayvonlar o'rtasidagi ekologik muvozanatni buzishi, ular o'zining yashash muhitini yo'qotishi yoki yangi joylarga ko'chishi mumkin. Bu holat oziq-ovqat xavfsizligi, ekosistemalarning barqarorligi va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish choralar

Iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sirlarini kamaytirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur:

1. Qishloq xo'jaligi tizimini moslashtirish

Iqlim o'zgarishiga moslashish, qishloq xo'jaligini samarali ravishda davom ettirish uchun zarurdir. Bunga ekinlarning turini tanlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va iqlimga chidamli navlarni rivojlantirish kiradi. Misol uchun, qurg'oqchilikka chidamli va issiqlikka bardoshli o'simlik navlarini ekish, sug'orish texnologiyalarini takomillashtirish kabi choralar samarali bo'lishi mumkin.

2. Suv resurslarini boshqarish

Iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirini kamaytirish uchun suv resurslarini samarali boshqarish zarur. Suv tejoychi texnologiyalarni joriy etish, quyosh energiyasidan foydalanish, suvni qayta ishlash tizimlarini yaratish va suvsizlantirilgan hududlar uchun qurg'oqchilikka chidamli ekinlar ishlab chiqish qishloq xo'jaligini iqlim o'zgarishiga moslashtirishda muhim ahamiyatga ega.

3. Qishloq xo'jaligida barqarorlikni ta'minlash

Barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlarini joriy etish ham iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda yordam beradi. Bu erda ekologik toza va yuqori samarali agrar texnologiyalarni qo'llash, organik o'g'itlar va kamkimyoviy pestitsidlar ishlatish, tuproqni himoya qilish va o'simliklarni diversifikatsiya qilish kabi tadbirlar muhim hisoblanadi.

Xulosa Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda va bu muammo jahon miqyosida barcha davlatlarni birlashtirib kurashish zaruratini tug'dirmoqda. Qishloq xo'jaligi tizimlarini iqlimga moslashtirish, barqaror resurslardan foydalanish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali bu muammolarni kamaytirish mumkin. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun individual davlatlar, xalqaro tashkilotlar va barcha jamiyat birgalikda harakat qilishlari lozim. Faqat shunda biz iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlaridan himoyalalanish va qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishni ta'minlashimiz mumkin.

Adabiyotlar:

1. Karimov, A. (2020). *Qishloq ho'jaligi iqtisodiyoti*. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
2. Mirmatov, T. (2019). *Barqaror qishloq ho'jaligi*. Toshkent: O'zbekiston qishloq ho'jaligi nashriyoti.
3. Norton, G.W., Alwang, J., & Masters, W.A. (2006). *The Economics of Agricultural Development*. Routledge.
4. FAO (Food and Agriculture Organization). (2023). *Youth in Agriculture*. FAO Reports.
5. Islomov, D. – O'zbekistondagi qishloq xo'jaligi tizimi va ekologik muammolar, iqlim o'zgarishining ekotizimlarga ta'siri.
6. Kamalov, X. – Iqlim o'zgarishining yer unumdorligiga ta'siri va tuproqni saqlash texnologiyalari.
7. Mansurov, F. – Qishloq xo'jaligida iqlimga moslashish texnologiyalari, o'zgaruvchan ob-havo sharoitlariga qarshi kurash.
8. Sodiqov, U. – Suv va sug'orish tizimlarining samaradorligi, qishloq xo'jaligida qurg'oqchilikka moslashuv.
9. Fazliddinov, M. – Mahsulot diversifikatsiyasi va barqaror qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish metodlari.
10. Yuldashev, D. – O'zbekistonning qishloq xo'jaligi ekotizimlaridagi o'zgarishlar va ularni boshqarish strategiyalari.